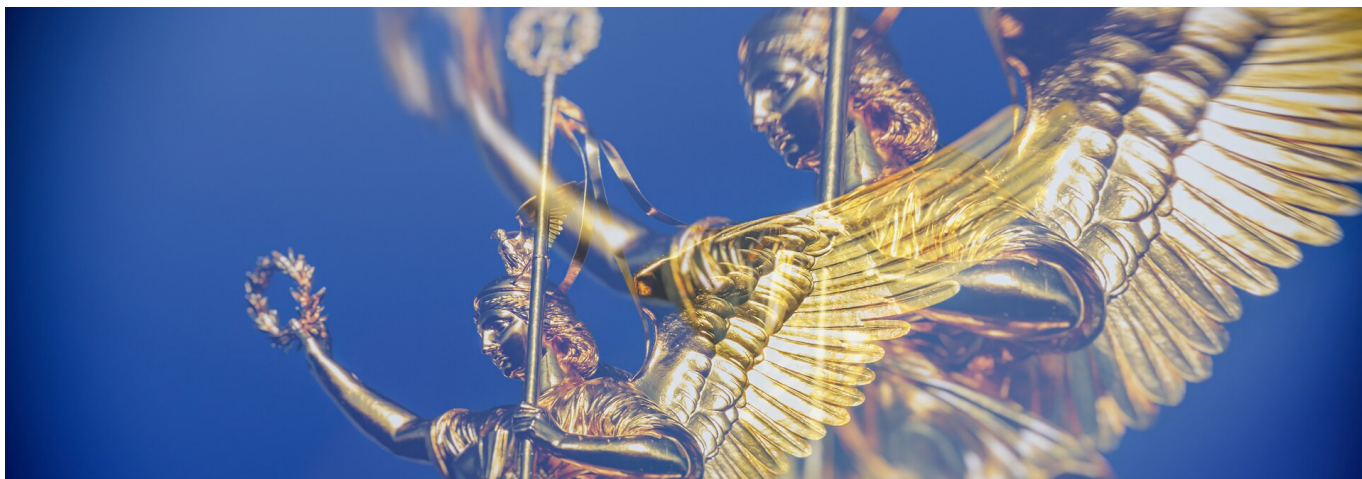

Założenia idealizmu niemieckiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Założenia idealizmu niemieckiego

Źródło: Pixabay , domena publiczna.

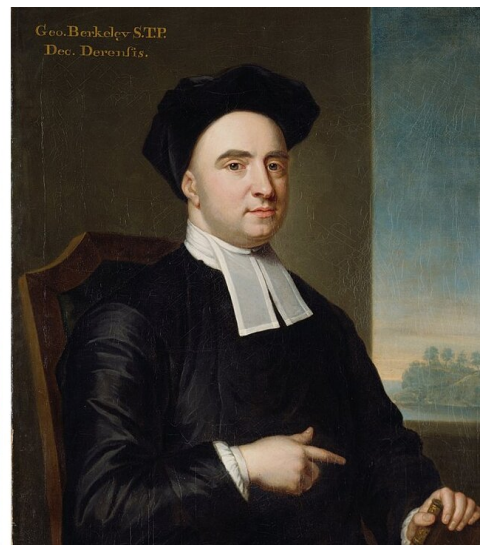
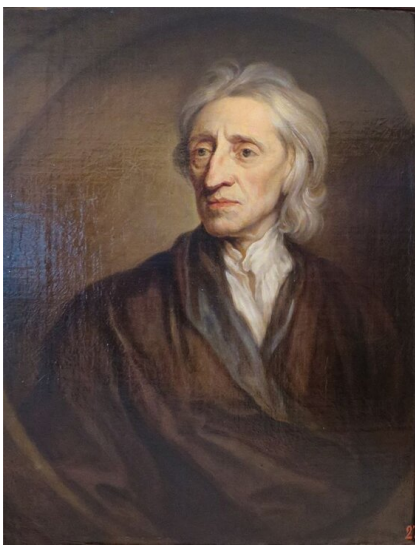
Zapewne znasz już wiele ruchów, prądów, nurtów i szkół filozoficznych. Historia filozofii dostarcza bowiem licznych przykładów omawiania pewnego zagadnienia w podobny sposób przez tylu myślicieli, że możemy mówić o nurcie czy prądzie filozoficznym, gdy konkretny filozof wywiera tak wielki wpływ na potomnych, że bywa uważany za twórcę ruchu filozoficznego, albo gdy po prostu zakłada szkołę filozoficzną, która z czasem zyskuje własną historię. Czym jednak był idealizm niemiecki i jakie były jego główne założenia, że bywa synonimicznie nazywany klasyczną filozofią niemiecką?

Twoje cele

- Zdefiniujesz idealizm niemiecki.
- Poznasz głównych przedstawicieli idealizmu niemieckiego.
- Przeanalizujesz, w jaki sposób klasyczna filozofia niemiecka używa terminów „idea” i „idealizm”.
- Określisz, jak idealiści niemieccy postrzegali otaczający nas świat.

Oświecenie, czyli kontekst ogólnoeuropejski

Idealizm niemiecki pojawił się po schyłku epoki oświecenia. Zauważmy, że epoki filozoficzne nie pokrywają się w pełni z epokami literackimi, o których mówimy na lekcjach języka polskiego, czy z epokami, które poznajemy na zajęciach poświęconych historii sztuki. Należałoby jednak zgodzić się z tym, że idealizm był jednym z głównych nurtów filozoficznych XVIII i XIX wieku, chociaż był antycypowany przez pewne aspekty siedemnastowiecznej filozofii a typowe dla niego wątki można odnaleźć nawet w wieku XX.

Od lewej: John Locke (autor Godfrey Kneller), David Hume (autor Allan Ramsay), George Berkeley (autor John Smibert)

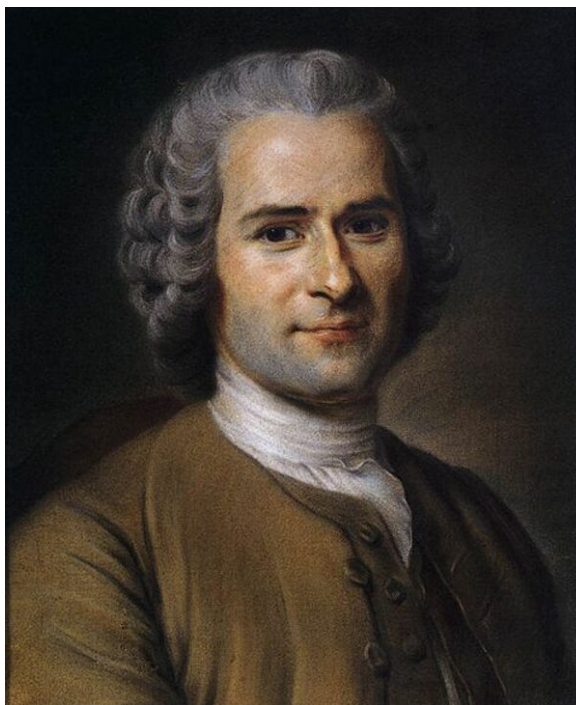
Źródło: Google Art Project, domena publiczna.

Był to czas kultu rozumu i ostatecznego wyzwolenia się filozofii spod dominacji teologii, która przez szereg wieków zobowiązywała filozofów do tłumaczenia kwestii wiary, doktryny Kościoła, prawd objawionych. Dynamiczny rozwój nauk i wiedzy praktycznej sprawia, że człowiek dostrzega siłę przynależnego mu rozumu, a za jego pomocą dąży do jak najszerzego wytłumaczenia zjawisk świata, który dotąd był niedoceniany i nazywany „światem doczesnym”. Jeśli uznamy, że odrodzenie w swych rozważaniach przesunęło punkt ciężkości z Boga na człowieka, a z życia wiecznego na życie doczesne, to oświecenie jest epoką, w której te tendencje sięgnęły najwyższego punktu i najgłębszego opracowania.

Oczywiście była to epoka ogólnoeuropejska, przybierająca w każdym kraju nieco odmienną formę intelektualną, wystarczy jednak, abyśmy wspomnieli o trzech krajach, które doskonale ukazują jej trzy fazy. Oświecenie narodziło się na Wyspach Brytyjskich, a jego wyspiarski charakter najlepiej widać na przykładzie trzech myślicieli. Anglik Locke kładzie podwaliny pod empiryzm brytyjski, zakłada bowiem, że cała wiedza ludzka pochodzi

z doświadczania świata zewnętrznego, jest zwolennikiem politycznego liberalizmu i teoretykiem zagadnień ekonomicznych. Szkot Hume jest wybitnym historykiem, a w filozofii – sensualistą, który przekonuje, że wszelkie ludzkie poznanie pochodzi ze zmysłów, dzięki którym budujemy ogólne wrażenia o poznawanych przedmiotach. Irlandczyk Berkeley jest anglikańskim pastorem i filozofem, który zakłada, że jedynym stale dostępnym nam światem jest nasz wewnętrzny świat własnego umysłu, a poszczególne wrażenia zmysłowe występują w nim pod postacią **idei**.

Zapoczątkowane na Wyspach Brytyjskich oświecenie zaczyna fascynować myślicieli francuskich i właśnie we Francji znajdzie najwięcej filozoficznych form ujęcia. Mnogość powstałych koncepcji sprawia, że w tym kraju omawiana tutaj epoka bywa też nazywana „wiekiem filozofów”, bowiem w żadnym innym okresie nie powstało tam tyle doktryn filozoficznych, a filozofia nie była tak popularna. Wśród przedstawicieli oświecenia francuskiego wspomnieć trzeba Woltera, stanowiącego dla wielu wzór oświeconego filozofa, będącego liberałem, duchowym przywódcą ateistów, deistów i agnostyków, teoretykiem monarchizmu oświeconego, a korespondowali z nim wszyscy rzekomo oświeceni despoty, z carycą Katarzyną włącznie. Innym znanym filozofem francuskim był bez wątpienia Rousseau, który wyciągał pesymistyczne wnioski z rozważań nad moralną kondycją człowieka. Analizując rzekomy postęp historyczny, gorzko stwierdzał, że wraz z rozwojem nauki i sztuki nie zachodzi rozwój moralny człowieka, gdyż ten pozostaje istotą egoistyczną i zachłanną.

Od lewej: Jan Jakub Rousseau (autor François-Marie Arouet), Wolter (autor François-Marie Arouetmibert)
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

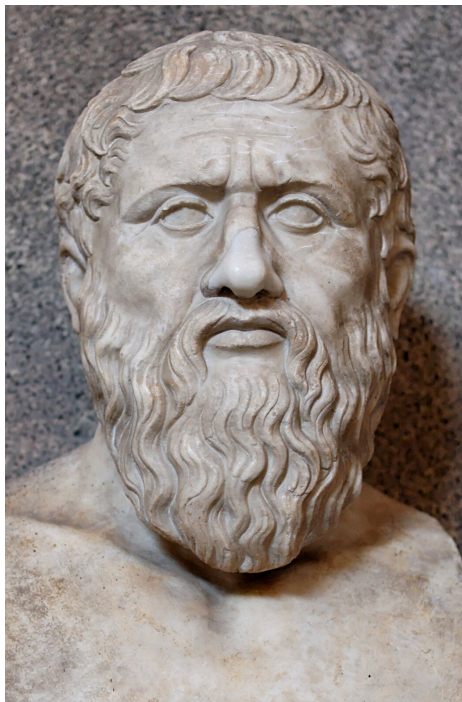
Jeśli przyjmiemy, że oświecenie, jako epoka filozoficzna, zostało zainicjowane na Wyspach Brytyjskich, a we Francji osiągnęło szczyt swego rozwoju, to bez wątpienia w Niemczech

znalazło swoją najbardziej dojrzałą, skrajnie racjonalistyczną formę. Tam właśnie dobiegło swego kresu, wydając niemiecki idealizm, stanowiący tak wielkie osiągnięcie myśli filozoficznej, że do dziś bywa nazywany „klasyczną filozofią niemiecką”.

Idea i idealizm

Jak wiemy, idea jest jednym z najstarszych terminów filozoficznych, który ma swoją długą i złożoną historię. W sensie potocznym oznacza tyle, co pewną myśl, przekonanie, pomysł, albo też wyobrażenie godne zrealizowania. Jest to oczywiście zawsze zależne od sytuacji i kontekstu użycia tego pojęcia. Do słowników filozoficznych zawędrowało dzięki Platonowi, który uzasadniał przekonanie o dualności świata, a więc koniecznym podziale każdego przedmiotu na sferę materialną oraz czysto formalną. Cały świat, jak i każdy przedmiot, Platon dzielił na to, co zmysłowe, namacalne, będące przedmiotem doświadczenia i naszych zmysłów, oraz to, co niematerialne, [inteligibilne](#), możliwe do poznania tylko za pomocą spekulacji naszego intelektu, a więc wysiłku rozumu.

Idea jest więc podstawą idealizmu, czyli stanowiska filozoficznego, wedle którego realnie istnieją byty czysto myślowe, inteligibilne, niematerialne. Filozoficzny idealizm jest stanowiskiem biegunowo przeciwnym do filozoficznego materializmu. Ten drugi redukuje cały świat do sfery samej materii, rozpatruje jego przedmioty tylko w kategoriach fizyki, a jego zjawiska przy użyciu zasad mechaniki. Idealizm natomiast wychodzi poza czysto materialne, mechaniczne i fizyczne sposoby tłumaczenia rzeczywistości. Oczywiście pojęcia idei i idealizmu, jako terminy posiadające długą tradycję filozoficzną, zyskiwały różne znaczenia na przestrzeni dziejów. W naukach Platona znajdujemy przekonanie, że świat składa się z idei oraz rzeczy, które są tylko odbiciem idei. Świat idei ma charakter pierwotny i obiektywny, a byty widzialne są tylko jego niedoskonałym odbiciem. Według Arystotelesa świat jest nierozzerwalną kombinacją materii i idei-form. Idea stanowiła formę nadającą kształt i postać materii. U Plotyna idee były równoznaczne z niematerialnym światem ducha, jaki wyłonił się z samego Absolutu (Boga) i znajduje się ponad światem fizycznym. U Locke’a proste wrażenia zmysłowe występowały w umyśle pod postacią niematerialnych idei. U Berkeley’a idealizm przyjmował formę sensualizmu, idea była więc wytworem umysłu, jaki powstaje ze zmysłowego doznawania świata zewnętrznego. Idealizm filozoficzny zaś jest stanowiskiem, w myśl którego istnieją wspomniane idee. Tak rozumiane definicje ogólne są typowe dla wszystkich systemów filozoficznych, w jakich pojawia się to pojęcie. Kwestią kluczową jest teraz zrozumienie sposobu, w jakie pojmowali ją idealiści niemieccy.

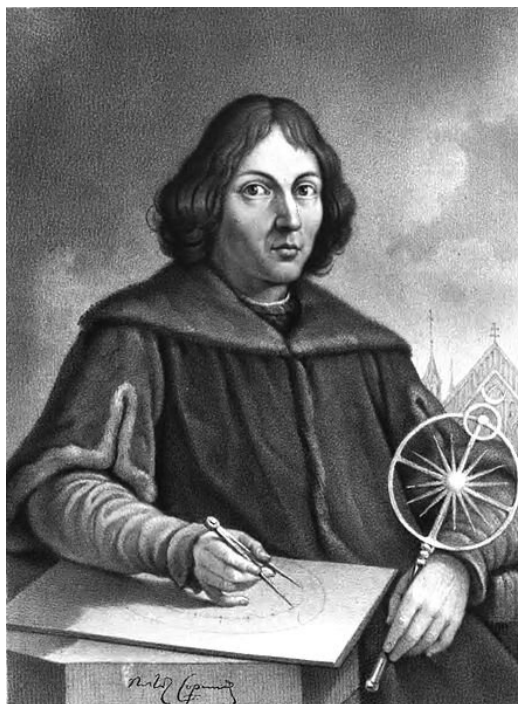

Platon Ateńczyk (wł. Aristokles, syn Aristona z Aten, zwany Platonem) (427–347 r. p.n.e.).

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wspólne założenia idealistów niemieckich

Wszystko zaczęło się od Kanta, odpowiedzialnego za tzw. „przewrót kopernikański” w filozofii. Filozof stwierdził bowiem, że pytanie, które zadaje filozofia i każda z nauk, brzmiące: „Jakim jest świat i jego przedmioty?”, jest pytaniem źle postawionym. Powinniśmy bowiem zapytać: „Jakim wydaje nam się świat i jego przedmioty?”, czy też precyzyjniej: „W jaki sposób przedstawia nam się świat i jego przedmioty?”. Kant stwierdził, że człowiek w akcie poznania nie poznaje żadnego przedmiotu, tylko pewne wrażenia zmysłowe, jakich dostarczają mu zmysły na skutek kontaktu z danym przedmiotem. Rozum nie dysponuje więc realnymi, zewnętrznymi przedmiotami, lecz tylko swymi własnymi wrażeniami tych przedmiotów, na podstawie których tworzy wyobrażenia tych ostatnich. Nie ma zatem sensu pytać, jaki jest świat czy dany przedmiot sam w sobie (tego nie wiemy i wiedzieć nie będziemy), trzeba raczej zapytać, jak świat czy dany przedmiot nam się jawi, przedstawia, objawia (jaki nam się wydaje w akcie poznania). Pojedyncze, jednostkowe wrażenie danej rzeczy, które pozwala rozumowi tworzyć jej wyobrażenie, nazywa się właśnie ideą. Idealizm kantowski zakłada więc, że nie dysponujemy żadnymi przedmiotami samymi w sobie, lecz jedynie przedstawieniami danych przedmiotów, które w naszym umyśle występują jako niematerialne idee. Jest to podstawowe założenie nurtu filozoficznego, który zostanie nazwany idealizmem niemieckim.

Kopernik w badaniach astronomicznych w centralnym miejscu umieścił Słońce zamiast Ziemi, dzięki czemu uzyskał poprawny ogłód ruchu ciał niebieskich. Kant w centralnym miejscu swych rozważań umieścił zagadnienie tego, jak postrzegamy dany przedmiot, a nie to, jaki ten przedmiot jest sam w sobie (bo tego wiedzieć nie możemy). Dlatego jego rewolucja jest nazywana „przewrotem kopernikańskim w filozofii”.
Źródło: Federacja Bibliotek Cyfrowych, domena publiczna.

Z powyższego założenia wynikają dalekosiężne skutki, całkowicie zmieniające sposób rozumowania i badania rzeczywistości. Zwróćmy uwagę, że przy takim ujęciu zagadnienia nasz umysł przestaje być lustrem, zwierciadłem, które wiernie oddaje świat, a staje się w zasadzie twórcą przedmiotów i zasad, jakie odnajduje w świecie. Po pierwsze nie ma w naszym umyśle materialnych przedmiotów, są tylko ich wyobrażenia, które mogą się różnić u konkretnych ludzi, a nawet gatunków. Wszak pies, ze względu na inaczej skonstruowane zmysły, dostrzega znacznie węższą paletę barw, a znacznie szerszy zakres zapachów, niż człowiek. Kto zatem „ma rację” w postrzeganiu świata, pies czy człowiek? Oczywiście tak postawione pytanie nie ma sensu. Po drugie okazuje się, że relacje, normy i mechanizmy, których od swego początku nauka szuka w świecie, nie są relacjami, normami i mechanizmami świata, lecz naszego rozumu. To nasz rozum postrzega zachodzące zjawiska w sposób przyczynowo-skutkowy, tworzy wszelkie relacje, w jakich pozostają względem siebie przedmioty itd. Oznacza to, że rozum nie odkrywa ogólnych prawd świata przyrody, lecz sam je tworzy i niejako „nakłada” na świat zewnętrzny, a więc wytwarza sposób naszego postrzegania świata, czyniąc go w ten sposób zrozumiałym i racjonalnym. Po trzecie w końcu nawet tak podstawowe kategorie, jak czas i przestrzeń, okazują się czystymi formami naoczności. Oznacza to, że czas i przestrzeń nie są właściwościami samego świata, lecz tylko sposobami, w jaki nasz rozum ten świat poznaje. Postrzegamy przecież przedmioty jako następujące po sobie czy zmieniające swe właściwości (kategoria czasu) i jako występujące obok siebie (kategoria przestrzeni), jednak

nie są to właściwości samego świata, lecz tylko sposoby, w jaki postrzega świat ludzki rozum.

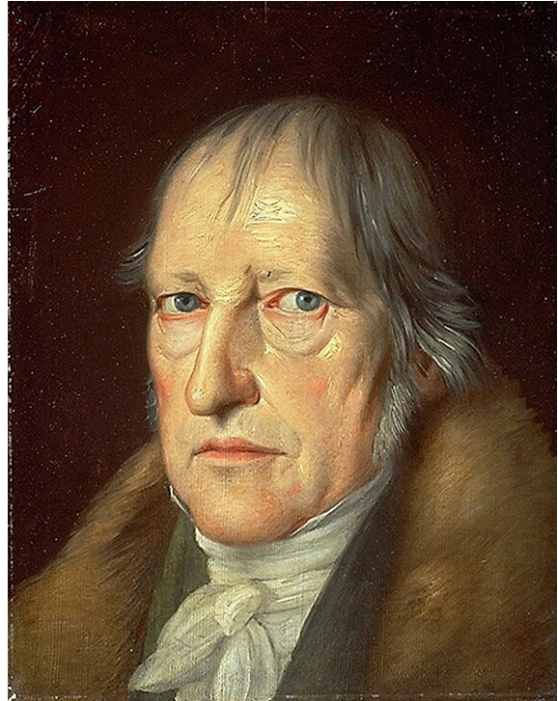
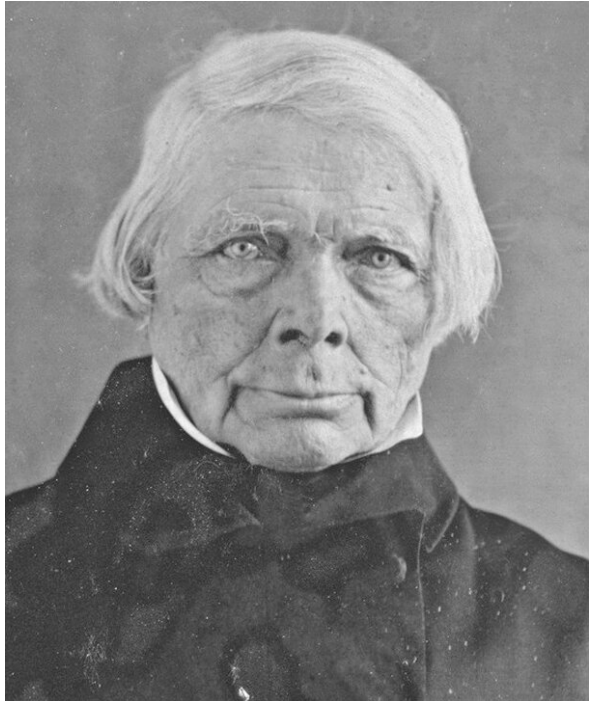

Od lewej: Immanuel Kant (autor Johann Gottlieb Becker), Johann Gottlieb Fichte (autor nieznany)

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Tradycję idealizmu niemieckiego kontynuowali trzech myśliciele, wyciągając czasem daleko idące wnioski z ogólnych rozważań kantowskich, jakie wynotowaliśmy powyżej. Zdecydowanie najbliższe stanowiska Kanta pozostawał Fichte, który postrzegał siebie zarówno jako kontynuatora, wiernie broniącego stanowiska wielkiego poprzednika, jak również jako krytyka, który czuje się zobowiązany doprecyzować pewne kwestie kantowskiej doktryny. Fichte uważał, że pomimo doniosłości swej myśli filozoficznej, Kant nie zdołał ostatecznie wypracować całościowego systemu filozoficznego, a więc stworzyć filozofii wszechogarniającej, która obejmowałaby wszystkie możliwe zagadnienia ludzkiego doświadczenia i wyznaczyła ostateczne granice ludzkiego rozumu. Z tego powodu dążył do zastąpienia samego terminu „filozofia” ogólniejszym: „teoria wiedzy”. Wielką rewolucją Fichtego było usunięcie z filozoficznych rozważań kantowskich pojęcia „rzeczy samej w sobie”. Przypomnijmy, że Kant zakładał, iż nie jesteśmy w stanie poznać rzeczy samych w sobie, dysponujemy bowiem tylko ich wrażeniami. Najprościej rzecz ujmując: Fichte stwierdził, że rzeczy same w sobie w ogóle nie istnieją, gdyż istnieją tylko nasze ich wyobrażenia. Oznaczało to rewolucję większą, niż może się wydawać. Zauważmy, że takie podejście może doprowadzić do wniosku, że nie istnieje żaden zewnętrzny świat poza ludzkimi umysłami. Dość podobną drogą poszedł najmłodszy z idealistów, czyli Schelling, w którego koncepcji znajduje się wiele wątków romantycznych i który parokrotnie dokonywał wielu zmian w obrębie swego stanowiska. Co ważne z naszej perspektywy, to fakt, że jego poglądy da się interpretować jako dalsze kroki na drodze do zaprzeczenia realnego istnienia świata poza tym, który powstaje w naszym umyśle. W ten sposób

dochodzimy do filozofa, który co prawda nie był ostatnim wielkim idealistą (młodszy od Fichtego, ale starszy od Schellinga), ale nie bez powodu bywa za takiego uznawany. Hegel wyciągnął bowiem najskrajniejsze wnioski, jakie tylko z idealizmu da się wyciągnąć. Kant prezentował idealizm umiarkowany, ponieważ zakładał, że istnieją realne przedmioty, lecz poznajemy jedynie ich wrażenia, idee, przedstawienia.

Od lewej: Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling (autor Hermann Biow), Georg Wilhelm Friedrich Hegel (Johann Jakob Schlesinger)

Hegel zaprezentował zaś idealizm radykalny, w myśl którego najpierw istnieje myśl, jej wyobrażenia, a potem dopiero przedmioty. Jeśli umysł nie dysponuje żadnymi przedmiotami świata zewnętrznego, to jedynym istniejącym dla niego światem jest ten właśnie umysł. Albo inaczej: jedyny świat, który dla mnie istnieje, to mój wewnętrzny świat, świat idei, które „są w mojej głowie”, w moim umyśle. Na podstawie wszystkich idei danego przedmiotu, umysł wytwarza ich wyobrażenie, zwane ideałem. Ideały są przedmiotami umysłu – z nich składa się jedyna rzeczywistość, czyli ta, która istnieje w swym umyśle. Taka jest zresztą geneza słynnego cytatu: „Wszystko, co jest rozumne, jest rzeczywiste, a wszystko, co jest rzeczywiste, jest rozumne”. Ludzki rozum jest jedyną rzeczywistością, jaką dysponuje człowiek i jedynym światem. I odwrotnie – naszą jedyną rzeczywistością jest własny umysł, w którym racjonalnie, rozumnie układamy każdy element w spójną całość. Z tej perspektywy idealizm niemiecki rozpoczyna się wraz z Kantem, który stwierdza: „nie poznaję żadnego świata zewnętrznego, tylko jego idee w moim umyśle”, a kończy wraz z Hegłem, który mówi: „nie ma żadnego zewnętrznego świata, są tylko jego idee w moim umyśle”. Hegel uważał, że myśl jest pierwotna, a rzeczy są jej wytworami. Przedstawiał stanowisko, wedle którego idea (rozum, ruch) poprzedzała świat materialny w tym sensie,

że ten drugi jest jej wytworem. Innymi słowy: świat i jego przedmioty nie mogłyby zaistnieć, gdyby ludzie ich nie postrzegali i nie byli świadomi ich istnienia.

Słownik

idea

(gr. *ιδέα* – idea) jedno z podstawowych pojęć filozoficznych, ze względu na swą historyczność i ilość zastosowań bardzo złożone w definiowaniu; do filozofii wprowadził je Platon, aby określić to, co inteligibilne, a więc niedostępne poznaniu zmysłowemu, a odkrywane jedynie przez rozum, tzn. racjonalny namysł nad światem, o którym pouczają nas zmysły; w dualizmie platońskim idea jest przeciwstawiana zmysłowej materii, jednak wchodzi z nią w reakcję, w wyniku której powstają rzeczy jednostkowe

idealizm

stanowisko filozoficzne wyrażające przekonanie o rzeczywistym istnieniu niematerialnych, abstrakcyjnych, inteligibilnych idei; idealizm może występować w różnych formach i być różnicowany na rozmaite sposoby. możemy na przykład rozróżnić idealizm umiarkowany, który zakłada, że poza ideami istnieje lub może istnieć materia, oraz idealizm rygorystyczny, w myśl którego żadna materia nie istnieje; czasem idealizm bywa przeciwstawiany materializmowi, a więc przekonaniu, że istnieje tylko materia i nie ma żadnych bytów abstrakcyjnych

inteligibilia

przedmioty czystego intelektu, a więc istniejące tylko w naszym umyśle jako niematerialne i abstrakcyjne; od tego pojęcia pochodzi pojęcie poznania inteligibilnego, a zatem poznania poprzez badanie intelektualne, rozważanie czegoś

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższym schematem i zanotuj, jakie wspólne elementy myśli zauważasz wśród wymienionych filozofów.

Polecenie 2

Spróbuj przedstawić, w jaki sposób Fichte, Schelling i Hegel realizowali i rozwijali filozofię Kanta.

Polecenie 3

Napisz własnymi słowami, co chcieli osiągnąć idealści niemieccy.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Filozofem, który wprowadził termin „idea” do słowników filozoficznych, był...

☐ Locke.

☐ Kant.

☐ Wolter.

☐ Platon.

Ćwiczenie 2

Ułóż nazwiska idealistów niemieckich od najstarszego do najmłodszego.

Georg Friedrich Wilhelm Hegel

Immanuel Kant

Johann Gottlieb Fichte

Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling

Ćwiczenie 3

Do cech idealizmu filozoficznego należą...

- ☐ przekonanie o nieistnieniu czegoś takiego jak materia.
- ☐ przekonanie o istnieniu niematerialnych idei.
- ☐ przekonanie o istnieniu inteligibiliów.
- ☐ przekonanie, że wszelkie mechanizmy świata materialnego da się tłumaczyć tylko w oparciu o mechanikę i zasady fizyki.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj konkretnemu nazwisku filozofa odpowiedni opis.

Schelling

Nazywany ostatnim wielkim idealistą niemieckim. Nie ze względu na wiek, a ze względu na najsłabsze wnioski, jakie z idealizmu wyciągał.

Kant

Pierwszy wielki przedstawiciel idealizmu niemieckiego. Dokonał „rewolucji kopernikańskiej” w filozofii.

Fichte

Korygował poglądy Kanta. Uważany za idealistę niemieckiego i niemieckiego romantyka.

Hegel

Uważał się za kontynuatora Kanta, który chce jedynie usystematyzować i skorygować jego poglądy filozoficzne.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Poniższa tabela zawiera twierdzenia dotyczące głównych założeń idealizmu niemieckiego. Oceń ich prawdziwość.

twierdzenie	prawda	fałsz
Czas i przestrzeń są czystymi formami naoczności.	☐	☐
Powrót do samego Platona i próba oczyszczenia idealizmu z wszelkich naleciałości historycznych.	☐	☐
Idea stanowi przedstawienie właściwości danej rzeczy w moim umyśle.	☐	☐
W każdej idealistycznej koncepcji występuje przekonanie, że świat zewnętrzny nie istnieje.	☐	☐
„Przewrót kopernikański” podstawą idealistycznego spojrzenia na kwestię ludzkiego poznania.	☐	☐

Ćwiczenie 7

Własnymi słowami wyjaśnij różnicę pomiędzy idealizmem umiarkowanym a idealizmem radykalnym.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij własnymi słowami, dlaczego, zdaniem Kanta, czas i przestrzeń to tylko czyste formy naoczności.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Założenia idealizmu niemieckiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

6. Immanuel Kant. Uczeń:

1) objaśnia, na czym polega „przewrót kopernikański” w filozofii i transcendentalność jego epistemologii;

7. Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Uczeń:

1) objaśnia kluczowe tezy heglowskiej historiozofii;

3) określa główne cechy niemieckiego idealizmu oraz wymienia jego ważniejszych przedstawicieli;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- definiuje idealizm niemiecki;
- prezentuje głównych przedstawicieli idealizmu niemieckiego;
- analizuje, w jaki sposób klasyczna filozofia niemiecka używa terminów „idea” i „idealizm”;
- określa, jak idealiści niemieccy postrzegali otaczający nas świat.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- rozmowa kierowana;
- praca z multimedium.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą raportu dostępnego w panelu użytkownika, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji i na tej podstawie dobiera uczniów w pary. Prosi o przygotowanie pytań związanych z wyświetlonym tematem zajęć i udostępnionym przed zajęciami e-materiałem. Czego uczniowie chcą się dowiedzieć? Co ich interesuje w związku z zakresem lekcji? Omówienie pytań przygotowanych przez uczniów, dyskusja wstępna.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel dzieli klasę na cztery grupy. Zadaniem każdej z nich jest zapoznanie się z treściami z zakładki „Schemat”, a następnie wykonanie mapy myśli zgodnie z przyporządkowaniem:
 - grupa 1: najważniejsze poglądy Immanuela Kanta,
 - grupa 2: najważniejsze poglądy Johanna Gottlieba Fichtego,
 - grupa 3: najważniejsze poglądy Friedricha von Schellinga,
 - grupa 4: najważniejsze poglądy Georga Wilhelma Hegla.
 Po wykonaniu zadania zespoły prezentują mapy na forum klasy i je omawiają.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Schemat”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Co chcieli osiągnąć idealiści niemieccy?* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. Uczniowie w parach wykonują ćwiczenia od 1 do 6 z sekcji „Sprawdź się”. Wybrane pary odczytują rozwiązania na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania nauczyciel prosi uczniów, aby wyjaśnili różnicę pomiędzy idealizmem umiarkowanym a idealizmem radykalnym.
2. Zalogowany na platformie nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wybrany uczeń odczytuje cele lekcji, a następnie wszyscy wspólnie omawiają: co udało się osiągnąć, do czego warto wrócić, czego nie udało się zrealizować i dlaczego.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie 8 z zakładki „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Urbankowska H., *O wolności człowieka i istocie absolutu*, w: „Filozofuj!” 2017 nr 1 (13), s. 41–42.
- *Słownik-przewodnik filozoficzny. Osoby, problemy, terminy*, oprac. zbiorowe, Lublin 2012.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Schemat” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.